

ОПОЈНЕ ДРОГЕ, ЗАВИСНОСТ И СКРИВЉЕНА НЕУРАЧУНЉИВОСТ

Сажетак

Опојне дроге, осим што представљају предмет извршења кривичних дела чији је заштитни објект здравље људи, представљају суштински узрок, док извршење кривичног дела може бити последица употребе опојних дрога, зато што лица која се налазе под утицајем опојних дрога или зависности од поменутих, представљају категорију лица која у великом броју случајева могу бити извршиоци и других кривичних дела. Тема овог рада су облици појављивања опојних дрога кроз три практичне ситуације запажене у кривичноправној пракси, али и психилошки обрађени узроци коришћења и зависности од опојних дрога доведених у везу са човековим основним потребама као и предиспозицијама лица за злоупотребу опојних дрога.

Кључне речи: опојне дроге, урачунљивост, зависност од опојних дрога, скривљена неурачунљивост, мере безбедности.

1. УВОД

Употреба опојних дрога и њихов утицај на свест човека су веома значајан и непресушан предмет проучавања, како са социјалног тако и са правног аспекта. Међутим, злоупотреба психоактивних супстанци није новост. Употреба опојних дрога представљала је саставни део одређених древних култура, на пример хиндуизма који се у великој

* Аутор је судијски сарадник у Првом основном суду у Београду. Електронска адреса аутора: milicbanovac995@gmail.com. ORCID број: 0009-0001-9423-5809

мери заснивао на употреби канабиса и осталих халуциногенних препарата, док се у пределима Јужне Америке употребљавало лишће коке, пре свега приликом пењања на изразите надморске висине која је представљала саставни део животног простора заједница које су тамо живеле, али и обављања тешких физичких радова. Опојне дроге су своју експанзију доживеле шездесетих година двадесетог века, када су постале предмет злоупотребе од стране младих, бунтовних људи, који су у оквиру свог животног стила конзумирали психоактивне супстанце. Имајући у виду негативно дејство наркотика на опште стање лица која их конзумирају, као и негативни социјални контекст употребе истих, стављање у промет, омогућавање уживања и конзумација опојних дрога су санкционисани у значајном броју држава чланица Међународне заједнице, било прекршајним било кривично-правним одредбама.

Опојне дроге се могу посматрати као узрок, док се извршење кривичног дела може сматрати и последицом злоупотребе опојних дрога. Под наведеним се подразумева могућност да лице услед зависности од опојних дрога посегне извршењу кривичног дела, најчешће како би прибавило средстава ради набављања опојне дроге. Друга могућност је да услед конзумације опојних дрога дође до неурачунљивости или битно смањене урачунљивости кривичноправног субјекта који у таквом стању сужене свести изврши друштвено опасно понашање санкционисано кривичноправним нормама. Наведене категорије представљају „две стране медаље“ и подједнако су штетне по заједницу, пре свега зато што је у првој ситуацији опојна дрога изразити покретач али и циљ који подстиче самог извршиоца на друштвено штетно понашање, док је у другој ситуацији могућност извршилаца кривичних дела да објективно поимају појаве и догађаје око себе смањена или чак искључена.

Такође је могуће да лице услед неких својих патолошких особина или тегоба, посегне за опојним дрогама не би ли их се на тај начин решило или како постигло задовољство, односно сензације које није могуће постићи свакодневним ужитком. Кривичноправно посматрано, изврши деликт поседовања у стању неурачунљивости или битно смањене урачунљивости.

Тема овог рада је психолошки обрађен узрок коришћења опојних дрога извршилаца кривичних дела, затим објашњење зависности и човекових потреба, основних кривичноправних института који се односе на ову тему, самих стања лица која извршавају кривична дела под

утицајем опојних дрога или услед зависности од опојних дрога као и само објашњење наведене теме коришћењем адекватне процесне грађе.

2. ЗАВИСНОСТ ОД ОПОЈНИХ ДРОГА

Зависност од психоактивних супстанци, која је третирана као психичко обољење у складу са класификацијом Светске здравствене организације, има значајне импликације на плану кривичноправне теорије и праксе. Наиме, лице које се сматра зависним од употребе психоактивних супстанци се веома често налази под њиховим утицајем. Човек, као и свако друго живо биће има егзистенцијалне потребе, а које се „Принципом задовољства“ Сигмунда Фројда деле на сатисфакцију и фрустрацију, односно испуњење и недостатак испуњења основних животних потреба (Фројд 1994, 333). Људски живот, као стална сме-на стреса и хомеостаза, односно периода благостања (Голднер Вуков и Милкић 1992, 23), подразумева промене животних фаза. Под тим фазама се подразумевају фазе школовања, промене друштва, послова, промене статуса међуљудских односа, губитак чланова породице, проширење породице итд. У тим ситуацијама се могу активирати неке од предиспозиција односно узрока конзумације, а касније и зависности од психоактивних супстанци. То су индивидуални фактори везани за пол, узраст, личне и психичке карактеристике, самолечење, те друштвени фактори у виду социоекономског статуса породице и интерперсоналних односа унутар породице, социјални притисак, доступност психоактивних супстанци итд (Ђокић и др. 2024). Опојне дроге, како су категоризоване у Кривичном законiku могу се сагледати кроз призму зависности од опојних дрога, када се према извршиоцу кривичног дела може применити мера безбедности обавезног лечења наркомана и кроз институт скривљене неурачунљивости, када окривљени у стању интоксикације изврши кривично дело, при чему је његова могућност да схвати значај свог дела и управља својим поступцима искључена или пак битно смањена.

2.1. Зависност од опојних дрога и примена мере безбедности обавезног лечења наркомана

2.1.1. Уопштено о зависности и апстиненцијалној кризи

Зависност, као хроничну и рецидивирајућу болест мозга, карактерише жудња за узимањем и настављањем узимања психоактивних

супстанци, упркос евидентним штетним последицама у свим животним аспектима појединца (Ковачевић Петровић, 279–306). Једна од штетних животних последица може бити и неповиновање појединца кривичноправним одредбама, а самим тим и сношење пеналних последица. Лица зависна од опојних дрога се у пракси појављују као извршиоци кривичних дела чији је заштитини објект имовина, али и као извршиоци насилних кривичних дела. Услед емпатијског дефицита веома често долази до интерперсоналних конфликта зависника и његове околине па се зависници често појављују као виновници кривичног дела Насиље у породици. Непосредним циљем извршења кривичних дела са израженим лукративним циљем, тј. имовинских деликата, сматра се прибављање средстава ради набавке опојних дрога. Ту се убраја разбојништво и разбојничка крађа, који у себи садрже и елементе принуде, а самим тим и израженију штетност по социјални и нормативни систем вредности.

Побројана понашања предметне категорије извршилаца јављају се као последица потпуног или делимичне апстиненције. У домаћој теорији се разилазе ставови по питању могућности примене института *actiones liberae in causae* у односу на зависнике од опојних дрога, пре свега зато што је став једних аутора са једне стране да апстиненцијална криза наступа спонтано, док је став других да лица која конзумирају опојне дроге, а која намеравају да изврше кривично дело, могу предвидети наступање апстиненцијалне кризе (Ђоровић и Турањанин 2017, 7–23). Самим језичким, али и логичким тумачењем назива института скривљене урачунљивости, да се закључити да се скривљена урачунљивост последица својевољног довођења у стање неурачунљивости или битно смањене урачунљивости учиниоца кривичног дела. Када се наведено узме у обзир, појављивање жудње или апстиненцијалног синдрома се не би могли сматрати свесним довођењем у стање неурачунљивости или пак битно смањене урачунљивости, зато што зависник није у стању да контролише појаву апстиненцијалних симптома, будући да се наркомани третирају као својеврсни болесници (Шкулић 2018, 302). Стога би се прво становиште могло сматрати исправним.

2.1.2. Врсте зависности и примена мере безбедности обазезног лечења наркомана

Постоје две врсте зависности од опојних дрога. Прва је *психичка*, која представља повремено или трајно конзумирање психоактивних

супстанци ради постизања задовољства или избегавања незадовољства, док *физичка зависност* представља специфично адаптационо стање, које настаје након дуже злоупотребе психоактивних супстанци и изазива специфичан апстиненцијални синдром (Ковачић Петровић 2022, 279–306). Имајући у виду разлику интензитета испољавања апстиненцијалног синдрома, прави се разлика у могућности изрицања мере безбедности обавезног лечења наркомана с обзиром на врсту зависности. Судска пракса стоји на становишту да је за изрицање мере безбедности довољно постојање психичке зависности (Стојановић 2024, 379).

Мера безбедности обавезног лечења наркомана се примењује према извршиоцу који је кривично дело извршио услед зависности од опојних дрога, а за ког постоји озбиљна опасност да ће убудуће вршити кривична дела као последице зависности. Да би се извршиоцу кривичног дела могла изрећи ова мера безбедности неопходно је психијатријским вештачењем утврдити да је изрицање мере безбедности индиковано, а затим утврдити каузалну везу између извршења кривичног дела и зависности извршиоца. (Срзентић и др. 1990, 445). Неопходно је и утврдити постојање озбиљне опасности да ће услед зависности извршилац кривичног дела наставити да врши кривична дела, дакле утврђивање „будућег каузалитета“, који је подигнут на ниво озбиљне опасности. Ова мера се у зависности од примарне санкције може издржавати у специјалној затворској болници или другој специјализованој установи, док се у случају изрицања новчане казне, условне осуде, судске опомене или ослобођења казне извршава на слободи, осим ако се учинилац не подвргне лечењу или пак самовољно напусти лечење. Мера може најдуже трајати до три године. На крају је неопходно напоменути да је ова мера безбедности суплементарног карактера, што значи да се изриче уз казну, условну осуду и судску опомену (Ђоровић 2009, 45–61).

3. ИНТОКСИКАЦИЈА И *ACTIONES LIBERAE IN CAUSAE*

Интоксикацију, као пролазно стање, одликују сметње свести, когнитивних способности, перцепције, афективно понашање, те промена психофизиолошких функција (Ковачић Петровић 2022, 282). На основу претходно изнесеног може се закључити да је у питању стање које одудара кривичноправног схватања урачунљивости лица у пуном обиму. Стање интоксикације, у смислу скривљене неурачунљивости, искључује могућност лица да схвати значај свога дела или да управља

својим поступцима, односно наведене способности битно умањује. За тему овог рада је од значаја проузроковање неурачунљивости или битно смањене урачунљивости злоупотребом опојних дрога.

3.1. Институт скривљене урачунљивости (*actiones liberae in causae*)

Постојале су две основне концепције везане за извршење кривичног дела у стању интоксикације. У неким упоредноправним системима су биле заступљене, или су и даље, концепције кривичних дела извршених у стању пијанства, где поред стандардних становишта базираних на општим принципима одговорности захтевају да је у пијанству извршено дело које је законом предвиђено као кривично дело, док је праву бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије била заступљена концепција скривљене неурачунљивости (Срзентић и др. 1990, 224–225). Насловљена концепција је заступљена у нашем позитивном кривичном законодавству. Институт скривљене неурачунљивости ће се применити у односу на учиниоца кривичног дела који се својевољно довео у стање неурачунљивости или битно смањене урачунљивости, и у том стању касније извршио кривично дело. Учиниоца се у такво стање морао довести са умишљајем или из нехата, те ће његова кривица ценити према тренутку пре довођења у поменуто стање.

Занимљиво је што се у самом називу овог института налази појам учиниоца, који је у судској пракси карактеристичан за лице које у стању неурачунљивости извршава противправно дело законом предвиђено као кривично дело, док је у законској дефиницији овог института задржава термин кривично дело. Претходно имплицира да законодавац ову категорију лица перципира као неурачунљиву, иако се њихова кривица цени према тренутку који претходи релевантном кривичноправном догађају, односно третира се као и сваки други кривичноправни субјект са адекватним менталним капацитетом за сношење кривичне одговорности. Учиниоца се у ово стање може довести употребом алкохола, дрога или на други начин. Карактеристика овог института је да је поред урачунљивости учиниоца кривичног дела пре довођења у стање неурачунљивости морао постојати умишљај или нехат, те могу постојати умишљајни или нехатни *actiones liberae in causae* (Стојановић 2024, 150). Друга значајна карактеристика скривљене неуречунљивости је да не представља извињавајући фактор, односно учиниоца

се по том основу не може ослободити казне, нити му се, ако се довео у стање битно смањене урачунљивости, по том основу казна може ублажити. Другачији примери су запажени случајеви у упоредном праву, нпр. случај *R v. Lipman*¹, који се одликује блажом квалификацијом у корист учиниоца који се употребом LSD-а довео у стање неурачунљивости (Quazi & Ian 2003, 144–151). На крају је значајно нагласити да се интоксикација и зависност не могу стриктно одвојити, већ да интоксикација и зависност прате једна другу, те се зависник врти у зачараном кругу и појављује као извршилац кривичних дела која за објект имају дрогу, било других кривичних дела.

4. ОПОЈНЕ ДРОГЕ

Зависност и опојне дроге су корелативне појаве. Опојне дроге су од значаја за наше кривично законодавство будући да је њихово стављање у промет, држање и омогућавање уживања опојних дрога инкриминисано кривичним делима чији је заштитни објект здравље људи. Регулација опојних дрога, у смислу њихове производње, промета, извоза, увоза, употреба, као и надзор над спровођењем закона, извршена је Законом о психоактивним контролисаним супстанцама. Нумерација је извршена подзаконским актом, Списком психоактивних контролисаних супстанци, који представља класичан каталог опијата. Чланом 112 став 15 Кривичног законика је прописано да су опојне дроге супстанце или препарати који су законом или прописом заснованим на закону проглашени за опојне дроге као и остале психоактивне контролисане супстанце“. Дроге било природне или синтетичке, уношењем у организам изазивају промену једну или више функција (Радовановић 2021, 48) Сходно томе, потребно их је разврстати према пореклу, на природне и синтетичке, док се према дејству деле на депресоре, стимулансе, канабиноиде и халуциногене. Претходна подела је заправо извршена на основу стања која проузрокују, односно *Euphorica* (блажена стања, опијати), *Phantastica* (визуелне и чулне обмане, халуциногени), *Excitantia* (пријатни немир, стимуланси), *Inerbrantia* (опојно дејство, нпр. алкохол) (Јевтић 1951, 154). Такође, иако се законски, експлицитно не усваја ова подела, судска пракса

¹ Учиниоца овог кривичног дела се у стање неурачунљивости довео употребом LSD-а и у том стању је девојку задавио чаршавом верујући да се бори са змијама. Суд је утврдио да окривљени није могао имати специфичну намеру која се захтева за постојање убиства и осудио га због нехатног лишења живота.

разликује „лаке и тешке дроге“ будући да се санкције разликују (Игњатовић 2020, 235–255), али се примена мера безбедности примењује, како у односу на дроге које изазивају физичку тако и у односу на дроге које изазивају психичку зависност.

5. ТРИ ПОТЕНЦИЈАЛНЕ СИТУАЦИЈЕ ВЕЗАНЕ ЗА УТИЦАЈ ОПОЈНЕ ДРОГЕ НА УРАЧУНЉИВОСТ

а) ПРВА СИТУАЦИЈА

Прва ситуација је ситуација у којој учинилац, који је већ таквог психичког стања да на његову урачунљивост већ делује један или више основа који је искључују или умањују, извршава кривично дело Неовлашћеног држања опојних дрога. Под таквим психичким стањем се подразумева и привремена душевну поремећеност, али треба имати у виду да и конзумирање опојних дрога изазива у неким случајевима привремену душевну поремећеност. Међутим, у овој ситуацији је акценат на другим биолошким основима искључења односно смањења урачунљивости. У овом случају могућа су два решења од којих једно подразумева смањену или битно смањену урачунљивост извршиоца кривичног дела везаног за држање опојне дроге, у ком случају се конкретан предмет окончава пресудом², док је друга ситуација неурачунљивост учиниоца кривичног дела, када се доноси решење о изврцању мере безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи или у здравственој установи.

Пример прве ситуације је пресуда Другог основног суда у Београду, у којој је наведено да је извршилац кривичног дела Неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а Кривичног законика: „у стању битно смањене урачунљивости, услед привремене душевне болести-налазио у фази психотичне декомпензације емоционално нестабилног поремећаја личности, свестан свог дела и да је исто забрањено, чије је извршење хтео, неовлашћено држао у мањој количини за сопствену употребу опојну дрогу кокаин“³. Извршилац овог кривичног дела је у време извршења кривичног дела већ имао привремену душевну болест као један од биолошких основа искључења урачунљивости,

² Осуђеном се у пресуди може изрећи и мера безбедности медицинског карактера, тј. обавезног лечења и чувања у здравственој установи из члана 81 КЗ или лечења на слободи из члана 82 КЗ.

³ Пресуда Другог основног суда у Београду, 5К бр, 1400/23 од дана 30.01.2024. године.

односно у његовом случају битан основ смањења урачунљивости. Биолошки основ је идентичан у односу на неурачунљивост, али разлика је у психолошкој компоненти, а то је битно смањење урачунљивости (Делић 1995, 92–98). Дакле у конкретном случају се ради о измени одређених психичких функција које код окривљеног перзистирају одређено време и које ће се после одређеног временског периода повући, спонтано или терапијским путем, у овом случају терапијским путем, имајући у виду да је лицу које је извршило ово кривично дело уз казну изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи (Јовановић 2012, 311–327). Будући да је окривљени, у стању битно смањене урачунљивости, држао опојну дрогу, ради сопствене употребе, у конкретном предмету се ради о деликту поседовања (Делибашић 2014, 202). Прва ситуација, на основу свега наведеног, приказује први облик појављивања опојне дроге у кривичноправној пракси, а то је појављивања у облику предмета извршења кривичног дела (*instrumenta sceleris*). Ова ситуација конкретизује пример самолечења као узрока коришћења опојних дрога, будући да је у налазу и мишљењу вештака, психијатра наведено да је окривљени изјавио да је почео да конзумира кокаин како би отклонио осећај анксиозности.

Други пример везан за прву ситуацију појаве опојних дрога у кривичноправној пракси је пресуда Окружног суда у Новом Саду, К. Бр. 463/06 од дана 11.06.2006. године (Ђорђевић 2009, 45–61), којом је једном од окривљених код којег је вештачењем утврђена лака ментална ретардација, због које је његова урачунљивост била битно смањена, изречена му је мера безбедности лечења наркомана. Наиме, иако је код окривљеног утврђено постојање заосталости у душевном развоју, као један од индикатора за изрицање мере безбедности обавезног психијатријског лечења, њему је изречена мера безбедности обавезног лечења наркомана. Лице је поред заосталости у душевном развоју третирано и као зависник од употребе опојних дрога, неопходном мером ради „поправљања“ учиниоца је логичније је посматрати психијатријско лечење него меру безбедности лечења наркомана, зато што би се основом опасности требало сматрати психичко стање (Стојановић 2014, 145–172), а не наркоманија.

б) ДРУГА СИТУАЦИЈА

Друга ситуација постоји када се учинилац употребом опојних дрога доведе у стање да не може да схвати значај свог дела или

да управља својим поступцима или му је поменута могућност битно смањена. Овде се ради о скривљеној неурачунљивости, односно ситуацији у којој учинилац кривичног дела у време извршења није имао слободу над својом свешћу и вољом, али се време оцене те слободе „помера уназад“, у време када се довео у то стање (Шкулић 2022, 254). Најважније је, као што је већ поменуто, да се у овој ситуацији кривица извршиоца кривичног дела квалификује у времену пре самог извршења кривичног дела зато што се окривљени у тој ситуацији послужио самим собом како би извршио кривично дело (Вуковић 2021, 241), или је могао рачунати да ће у стању неурачунљивости, односно битно смањене урачунљивости извршити кривично дело. Самим тим што се учинилац свесно довео у горе поменута стања, подразумева да се исти не може ослободити казне или које друге санкције, а самим тим му се, сходно члану 24. став 2. Кривичног законика, не може ублажити казна.

Пример за другу ситуацију је пресуда Првог основног суда у Београду 18К бр. 1917/13 од дана 13.02.2024. године, потврђена пресудом Апелационог суда у Београду 1Кж 318/24, од дана 22.04.2024. у делу који се односи на урачунљивост учиниоца који је извршио кривично дело под утицајем опојних дрога. У писменом налазу и мишљењу вештака, психијатра, наведено је да је окривљени „у време извршења кривичног дела које му се ставља на терет, био у фази зависности од хероина и под дејством те опојне дроге.“⁴ Осуђеном лицу је изречена мера безбедности обавезног лечења наркомана, што говори да се извршење кривичног дела од стране лица које испуњава биће конкретног кривичног дела под утицајем опојних дрога и зависности од опојних дрога по правилу тешко може раздвојити, док се најчешће истом изриче мера безбедности обавезног лечења наркомана, будући да лица која извршавају кривична дела под утицајем опојних дрога испуњавају дијагностичке критеријуме зависности од опојних дрога. Стога се у другој ситуацији запажају значајне сличности или преклапања у односу на трећу, односно извршавање кривичног дела услед зависности од опојних дрога.

в) ТРЕЋА СИТУАЦИЈА

Трећа ситуација се односи на извршење кривичног дела од стране зависника. Овде се сама хронична злоупотреба опојних дрога резултирана зависношћу јавља као узрок извршења кривичног дела. Као

⁴ Пресуда Првог основног суда у Београду 18К бр. 1917/13 од дана 13.02.2024. године

и у претходне две ситуације нагласак се ставља на употребу опојне дроге, само што у овој ситуацији дрога представља свакодневницу извршиоца кривичног дела, те се због одсуства уноса уобичајене количине наркотика у организам учиниоца код њега јавља стање које има сличности са скривљеном неурачунљивошћу, али се од исте као што је претходно наведено суштински разликује. Када се говори о врсти кривичних дела, зависници, као и лица која су под утицајем опојних дрога, представљају ризичну групу за коју постоји опасност од извршења разноврсних кривичних дела. Ту се најпре може говорити о кривичним делима против имовине, кривичним делима против брака и породице, прецизније насиљу у породици, осталим делима са елементима насиља. Кривична дела против имовине, а којим зависници од опојних дрога прибегавају су крађе, тешке крађе, преваре, док није реткост да поменути категорија лица прибегава и извршењу имовинских деликата са елементима насиља, као што су разбојничка крађа или разбојништво, како би дошли до средстава за куповину опојних дрога.

Претходну тезу потврђује пресуда Првог основног суда у Београду 5К 104/18 од дана 28.02.2018. године, у којој је наведено да је окривљени извршио кривично дело Крађа из члана 203. КЗ у стању смањене урачунљивости до степена битног али не и битно, са директним умишљајем снабдевеним намером за остварење противправне имовине користи, при чему му је такође изречена и мера безбедности обавезног лечења наркомана. Опште је познато да лица која су зависници од употребе опојних дрога могу реаговати бурно и раздражено, нарочито зависници од дрога као што су хероин и кокаин. Поред већ наведеног, ноторна чињеница је и да зависност од употребе опојних дрога штети међуљудским односима и ствара раздор у породици, као суштинској, полазној тачки сваког социјалног окружења, те није реткост да долази до тежих последица, где се као оштећена лица, или криминолошки-жртве, могу појавити како лице које је зависник од употребе опојних дрога, тако и чланови њихових породица.

Такође је јасно да зависници, осим кривичних дела која им служе за набавку средстава ради куповине опојних дрога и кривичних дела услед ексцеса у њиховом понашању, извршавају и кривично дело Неовлашћено држање опојних дрога из члана 246а Кривичног законика. Ова лица су у непрестаном додиру са опојним дрогама, стога непрестано улазе у криминалну зону, те се перманентно налазе у улози окривљеног. Пример за то је Пресуда Првог основног суда у Београду, 3К бр. 1995/20, у којој је наведено да је извршилац кривичног дела из

члана 246а став 2 КЗ, држао опојне дроге у већој количини ради сопствене употребе и то „2 ПВЦ кесе појединачних нето маса од 83,99 и 81,85 грама“⁵. Наведена количина је, очигледно, према становишту суда, била намењена за личну употребу од стране корисника за одређени временски период, обзиром да је осуђен за држање исте, а не за производњу и стављање у промет, због чега му је и изречена мера безбедности обавезног лечења наркомана.

г) КОМБИНАЦИЈА ДРОГЕ КАО УЗРОКА И ПОСЛЕДИЦЕ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Такође је битно напоменути да није реткост да лице које је извршилац кривичног дела исто изврши услед зависности од опојних дрога, али да се *tempore criminis* налази под утицајем једне од поменутих. Томе у прилог говори и пример психијатријског вештачења окривљеног у предмету Првог основног тужилаштва у Београду, КТ 2181/24 од дана 04.06.2024. године, у којем је наведено да је окривљени особа коју одликује емотивна нестабилност, што је један од узорка будуће зависности. Вештачењем је утврђено да је окривљени у време извршења кривичног дела био под утицајем опојне дроге хероин и алкохола-што представља политоксикоманију, због чега су му изречене мере безбедности лечења наркомана и алкохоличара, али му као и у претходно наведеним примерима урачунљивост није била искључена, тачније урачунљивост му је била смањена до степена битног али не и битно.⁶ Као што је већ наведено, честе су ситуације у пракси да лица која су зависници од опојних дрога, извршавају кривична дела под утицајем самих опојних дрога (или пак у комбинацији са алкохолом), а што наводи на закључак да опојне дроге осим што представљају *instrumenta sceleris* кривичних дела у вези са злоупотребом опојних дрога, у себи садрже значајну меру друштвено негативног садржаја, односно представљају значајан напад на овдашњи нормативни и социјални систем вредности (Шкулић 2022). Изузимајући чињеницу да је архаични термин друштвене опасности који је у комунистичком кривичном праву представљао један од општих елемената базичног појма кривичног дела, морамо се сложити да дроге, свакако, представљају значајну друштвену опасност по више заштитних објеката који су фундаментални за свако друштво, а нарочито када се користе

⁵ Пресуда Првог основног суда у Београду ЗК бр. 1995/20 од дана 29.01.2021. године.

⁶ Прво основно јавно тужилаштво у Београду, КТ бр. 2181/24.

у комбинацији са „социјално толерисаним дрогама“ (Шкулић 2022, 272), пре свега алкохолом и одређеним медикаментима који изазивају промену стања свести.

6. ЗАКЉУЧАК

Основни кохезивни елемент све три побројане ситуације, као предмет овог рада, су опојне дроге. Првенствено је неопходно навести да опојне дроге утичу на свест и вољу лица која их конзумирају. Као што је већ напоменуто, измењено стање свести и воље лица које врши кривично дело неовлашћеног држања опојних дрога, не може се приписати дрогама већ то лице не перципира адекватно појаве око себе из разлога који могу бити ендогених или егзогених карактера, типа психоза или других душевних поремећаја. Овај пример је свакако опасан, јер деловање психоактивних супстанци на централни нервни систем лица чији је психички апарат већ компромитован, може се одразити на тај начин да врше друштвено опасна понашања или пак аутодеструктивно деловати на лица која их користе. Однос друге и треће ситуације је знатно сложенији. Сложеност односа се огледа у томе да су лица која су у стању интоксикације веома често и зависници од опојних дрога. Ту се враћамо на колоквијални термин „зачараног круга“ зато што је лице које је зависно, подстакнуто том зависношћу да изврши кривична дела, било ради стицања средстава којим би прибавила наркотику, или пак извршавање дела без икаквог рационалног циља. Када лица која су зависна од употребе опојних дрога дођу у посед исте, они врше кривично дело Неовлашћеног држања опојних дрога, тако да и на тај начин врше кривично дело. Лица која се у стању промене свести свести изврше кривично дело, свакако, самим конзумирањем дроге, врше већ поменуто кривично дело против здравља људи. Дакле, дрога било посредно, било непосредно, утиче на свест и вољу лица која их конзумирају. Када се ради о првој ситуацији конзумација дроге може имати значајне последице. У другој ситуацији дрога утиче на свест и вољу лица које се интоксикацијом доводи у то стање. У трећој ситуацији дрога на посредан начин утиче, пре свега на вољу лица које жуди за конзумацијом дроге. Ако се узме у обзир све побројано, дроге заузимају значајан положај у оквиру општих појмова кривичног права зато што представљају генератор извршења кривичних дела, али и сам предмет извршења кривичног дела, с тога им је с правом поклоњена значајна пажња у кривичноправној теорији и пракси.

ЛИТЕРАТУРА

- Вуковић, Игор. 2021. *Кривично право – Општи део*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.
- Голднер Вуков, Мила и Милкић Баба, Надежда, 1992. *Осећајни живот савременог човека и опојне дроге*. Ниш: Просвета Ниш.
- Делибашић, Вељко. 2014. *Сузбијање Злоупотреба опојних дрога са становишта кривичног права*. Београд: ЈП „Службени гласник“.
- Делић, Наташа. 1995. Битно смањена урачунљивост у контексту кривичне одговорности. *Анали Правног факултета*, 43 (1–2), стр. 92–98.
- Đokić, Dragoljub, Nenadović, Milutin i Janjić, Momir. Prevencija zavisnosti od droga-Kognitivno-bihevioralni pristup, <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:7562/bdef:Content/get>. (19.09.2024).
- Игњатовић, Ђорђе. 2020. Организовани криминалитет и наркотици: Уводна разјашњења. *Crimen*, 11 (3), стр. 235–254. doi: 10.5937/crimen2003235I
- Јевтић, Душан. 1951. *Судска психијатрија*. Београд: Научна књига.
- Јовашевић, Драган. 2012. Основи који искључују урачунљивост. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 78(12), стр. 640–659.
- Радовановић, Ивана. 2021. *Злоупотреба дроге-адолесценци у Београду*. Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
- Срзентић, Никола, Стајић, Александар и Лазаревић, Љубиша. 1990. *Кривично право – Општи део*. Београд: Савремена администрација – издавачко предузеће Београд.
- Стојановић, Зоран. 2014. Мере безбедности психијатријског лечења – принудно психијатријско лечење као кривична санкција. *Crimen* 5(2), стр. 145–172.
- Стојановић, Зоран. 2024. *Коментар Кривичног законика*. Београд: ЈП „Службени гласник“.
- Ђоровић, Емир. 2009. Мере безбедности лечења наркомана и обавезног лечења алкохоличара у судској пракси. *Бранич: Часопис за правну теорију и праксу Адвокатске коморе Србије*, (3), стр. 45–60.

Ђоровић, Емир и Турањанин, Вељко. 2017. „О скривљеној урачунљивости из члана 24. Кривичног законика Републике Србије”. У Бранислава Кнежевић и Ивана Стевановић (ур.), *Зборник Института за криминолошка и социолошка истраживања* (стр. 7–22), Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања.

Фројд, Сигмунд. 1994. *Са оне стране принципа задовољства: Ја и оно*. Нови Сад: Библиотека Светови.

Шкулић, Милан. 2018. *Огранизовани криминалитет*. Београд: ЈП „Службени гласник“.

Шкулић, Милан. 2022. *Криминалистика*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Шкулић, Милан. 2022. *Међународно кривично право*. Београд: ЈП „Службени гласник“.

Hauqe, Quazi & Cummin Ian. 2003. Intoxication and legal defences. *Advances in Psychiatric Treatment*, 9(2), pp. 144–151. <http://dx.doi.org/10.1192/apt.9.2.144>

Kovačić Petrović, Zrnka. 2022. „Poremećaji zbog upotrebe psihoaktivnih tvari“. U Dražen Begić (ur.) *Psihijatrija* (str. 279–306). Zagreb: Medicinska naklada.

ИЗВОРИ ПРАВА

Кривични законик Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије* 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024.

Закон о психоактивним контролисаним супстанцама, *Службени гласник Републике Србије* 99/2010, 57/2018.

Списак психоактивних контролисаних супстанци, *Службени гласник Републике Србије* 40/23.

ПРЕСУДЕ И ДРУГА ПРОЦЕСНА ГРАЂА

Пресуда Првог основног суда у Београду 3К бр. 1995/20 од дана 29.01.2021. године.

Пресуда Другог основног суда у Београду, 5К бр. 1400/23 од дана 30.01.2024. године.

Пресуда Првог основног суда у Београду 18К бр. 1917/13 од дана 13.02.2024. године

Прво основно јавно тужилаштво у Београду, КТ бр. 2181/24.

Milić Banovac

ILLEGAL DRUGS, ADDICTION AND INTOXICATION

Resume

This paper is primarily based on three situations in which drugs, intoxication and addiction are manifesting in mutual connection. First situation refers to drug abuse of a perpetrator with reduced comprehensibility, caused by temporary mental illness. The other two situations include criminal act perpetrated by addictive and intoxicated persons, addictive in second and intoxicated in third. To examine this theme, the author had to use appropriate legal and psychiatric literature. First part of work is describing human basic needs and drugs, addiction and their correlation with drugs, while the other part of work include legally part, as was told, these three situations. This part includes the explanation of basic criminal law regulations which specify this theme and processed situations with adequate verdicts. After these three situations, last situation presents circumstances in which addicted person under drug possession committed another criminal act, which is per se mixed situation. During study author realized that drugs connected with sanity in Serbian criminal law, can be viewed as delict of possession, committed by a person who have, already told, mental illness, while the other two situations shows that drugs can be understood as cause of criminal acts, because addiction of perpetrator who committed property delicts and the drug possession crime. Situation in which drug possessed person committed other crimes point that in that situation drugs are consequence, in essential meaning. After everything mentioned it can be realized that addictive persons and persons who are periodically using drugs are going in circles, because they will be prosecuted for drug possession, which is criminalized in Serbian criminal law and if they do the other crimes to get resources to by drugs, while drugs causes actiones liberae in cause, which is in European continental law understood as offend intoxication. Criminal act committed by a reduced comprehensibility perpetrator should be solved by court ordered medical treatments.

Keywords: Narcotic drugs, Mental capacity, Drug addiction, Hidden mental capacity, Safety measures.